

แนวคิดทางรัฐศาสตร์ในอัครัญญสูตรและจักกวัตตสูตร Political Science Thought in Aggaññasutta and Cakkavattisutta

ผศ.ดร.เสฐียร ทังทองมะดัน
Asst.Prof. Dr.Sathien Thangthongmadan

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีขอบข่ายประเด็นที่ศึกษาคือ 1) ศึกษาสาระสำคัญของอัครัญญสูตรและจักกวัตตสูตร 2) ศึกษาแนวคิดทางรัฐศาสตร์ในอัครัญญสูตรและจักกวัตตสูตร จากการศึกษาพบว่า ทั้งอัครัญญสูตรและจักกวัตตสูตร ประกอบด้วยเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่สำคัญคือ 1) การเกิดรัฐ คือการเกิดขึ้นของสังคมมนุษย์ เริ่มตั้งแต่เกิดรูปแบบครอบครัว รูปแบบสังคม รูปแบบเศรษฐกิจ 2) รูปแบบการเมืองการปกครอง สะท้อนให้เห็นเรื่องการเลือกผู้ปกครองรัฐ รูปแบบการเลือกผู้ปกครอง ตำแหน่งของผู้ปกครอง บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครอง 3) แนวคิดเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิเป็นผู้ปกครองที่มีบทบาทสำคัญในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชน ใช้หลักธรรมเป็นแกนหลักสำคัญในการปกครอง โดยคำนึงถึงหลักการความถูกต้องเป็นหลักสำคัญ

คำสำคัญ : รัฐศาสตร์, อัครัญญสูตร, จักกวัตตสูตร

Abstract

The scopes of this article is to study 1) the contents of Aggaññasutta and Cakkavattisutta, 2) to study Political Science Thought in Aggaññasutta and Cakkavattisutta. The result from to study, it is found that Aggaññasutta and Cakkavattisutta consists of content that reflects important political science concepts, namely: 1) the emergence of the state is the birth of human society. It is start from birth of family pattern, social pattern and economic model, 2) political and administrative form reflecting on the selection of state governors, style of parents selection, position of guardian Parents' roles and responsibilities. 3) The concept of the Emperor, the Emperor God is a ruler who plays an important role in healing the suffering. Nourishing the people used the principles as the main core for governing with regard to the principles of correctness as the essentials principles.

Keywords : Political Science, Aggaññasutta and Cakkavattisutta,

อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา โทรศัพท์ 0818522340
Email: sathienthong@hotmail.com
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus, Mobile: 0818522340
Email : sathienthong@hotmail.com

บทนำ

รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ เป็นการศึกษาสังคมในแง่ของการปกครอง การใช้อำนาจ รวมถึงการจัดการบริหารรัฐให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่คนในรัฐเป็นสำคัญ นอกจากนี้วิชา รัฐศาสตร์ ยังเป็นวิทยาศาสตร์สังคม เพราะเป็นการศึกษาสังคม โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีการสังเกต การทดลอง การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการสรุปเป็นกฎ เป็นทฤษฎีต่าง ๆ คำว่า “รัฐศาสตร์” ถอดศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า “Politics Science” และคำว่า Political นี้เป็นคำคุณศัพท์ของคำว่า Politics ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า “Polis” ในภาษากรีก มีความหมายว่า การจัดองค์การทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง อันแสดงให้เห็นถึงการจัดองค์การทางการเมืองในกรีกโบราณ เมื่อประมาณ 2400 ปีเศษมาแล้ว สำหรับรูปแบบการจัดตั้งองค์การทางการเมืองของกรีกในสมัยก่อนนั้น เกิดขึ้นในเมืองขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนประชากรไม่มากนักนั้น และเรียกเมืองเหล่านั้นว่า “นครรัฐ” (City-state) ในปัจจุบันนี้วิชา “รัฐศาสตร์” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ (Social Sciences) เป็นวิชาที่มุ่งศึกษาการที่มนุษย์รวมกันอยู่ในสังคม ฉะนั้น จึงยังจะไม่สามารถแสวงหาทฤษฎีหรือกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม เช่น ในด้านพฤติกรรมทางการเมือง ก็ยังไม่สามารถจะวางหลักการที่แน่นอนว่า มีวิธีใดบ้าง จึงจะได้รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด หรือจะดำเนินการอย่างไร จึงจะได้รัฐบาลที่ดีที่สุดเหล่านี้เป็นต้น (อานนท์ อาภาภิรม, 2545 : 1) บางครั้ง วิชารัฐศาสตร์ มีความหมายเฉพาะว่า “เป็นวิชาที่ว่าด้วยอำนาจ” อำนาจในที่นี้ได้แก่อำนาจทางการเมือง ซึ่งจะประกอบด้วย วิธีการได้มาซึ่งอำนาจ เช่น การเลือกตั้ง หรือการปฏิวัติ การแบ่งส่นปันส่วนอำนาจ เช่น การแบ่งอำนาจการปกครองประเทศออกเป็น 3 คือนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ หรือการแจกจ่ายตำแหน่งหน้าที่ในหมู่ผู้มีอำนาจหรือนักการเมืองก็ได้ นอกจากนี้ ยังได้แก่ การใช้อำนาจ ซึ่งจะเป็นการใช้โดยการออกกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และคำสั่ง หรือจะเป็นการใช้โดยตรงและทางอ้อมในลักษณะใด ๆ ก็ได้ ซึ่งจะมีผลต่อการปกครอง และที่สำคัญอย่างยิ่งหย่อนไปกว่ากันก็คือ การรักษาอำนาจ เช่นจะเห็นได้จากการที่นักการเมืองในระบอบประชาธิปไตยพยายามเอาใจผู้เลือกตั้งเพื่อการเลือกตั้งคราวต่อไป หรือจะเป็นการรักษาตำแหน่งหน้าที่ในลักษณะใด ๆ ก็ได้ การจัดการเกี่ยวกับอำนาจนี้ถือว่าเป็นการเมืองทั้งสิ้น และรัฐศาสตร์ก็คือวิชาที่ว่าด้วยการเมืองนั่นเอง (กมล สมวิเชียร, 2525 : 1-2) จากความหมายของวิชารัฐศาสตร์ สรุปได้ว่า วิชารัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเมือง เพราะเกี่ยวกับการแข่งขันหรือแสวงหาอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมหรือส่วนใหญ่ของสังคม และมีลักษณะเป็นการปกครอง หมายถึง มีความเกี่ยวกับการบริหารวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคม เพื่อให้สังคมมีความสุข เมื่อกล่าวถึงพระไตรปิฎกแล้ว จะเห็นได้ว่า พระไตรปิฎกเป็นบันทึกคำสอนทางพระพุทธศาสนา เนื้อหาคำสอนส่วนหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักความจริงของโลกและชีวิต เนื้อหาส่วนหนึ่งเน้นเรื่องหลักจริยธรรม นอกจากเนื้อหาที่กล่าวถึง 2 ส่วนนี้แล้ว เนื้อหาบางส่วนในพระไตรปิฎก ยังมีความสอดคล้องกับศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งจะพบได้ในพระสูตรต้นตปิฎก โดยเฉพาะที่ขนิทาย (พระไตรปิฎก

เล่มที่ 9-10-11) มีพระสูตรที่กล่าวถึงแนวคิดทางรัฐศาสตร์ไว้หลายแนวคิด ไม่ว่าจะเพื่อกำเนิตรีฐ์ หลักการปกครอง คุณสมบัติของผู้ปกครอง ในบทความนี้จะได้นำพระสูตร 2 สูตรคืออัครัญญสูตรและจักกวัตติสูตร ที่มีแนวคิดเกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์มากกล่าว โดยจะกล่าวถึงสาระสำคัญของพระสูตรนั้น และกล่าวถึงแนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่สะท้อนออกมาจากพระสูตรทั้ง 2 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เนื้อหาสาระของอัครัญญสูตรและจักกวัตติสูตร

ก) อัครัญญสูตร (ที.ปา.(ไทย) 11/111-140/83-102)

อัครัญญสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยสิ่งที่เลิศหรือที่เป็นต้นเดิม ความเป็นมาของพระสูตรนี้คือ พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ปราสาทของนางวิสาขาในบุพพาราม ใกล้กรุงสาวัตถี สมัยนั้นสามเณรชื่อว่า เสนฐะและภารทวาชะ (เดิมนับศาสนาอื่น) อยู่ปริวาส (อบรม) ในภิกษุทั้งหลาย ประารถนาความเป็นภิกษุ ขวนกันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ผู้กำลังจงกรมอยู่ในที่แจ้ง เพื่อฟังธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พวกท่านมีชาติเป็นพราหมณ์ มีสกุลเป็นพราหมณ์ออกบวช พวกพราหมณ์ที่เป็นชั้นหัวหน้า ไม่ด่าไม่บริภาษบ้างหรือ กราบทูลตอบว่า ด่าอย่างเต็มที่ ตรัสถามว่า ด่าอย่างไร กราบทูลว่า ด่าว่าพราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐ เป็นวรรณะขาว บริสุทธิ์ วรรณะอื่นเลว เป็นวรรณะดำ ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เป็นบุตรของพรหม เกิดจากปากพรหม เป็นพรหมทายาท พวกท่านละวรรณะอันประเสริฐ ไม่เข้าสู่วรรณะเลว คือ พวกสมณะศีระะโหล่น ซึ่งเป็นพวกไพร่ พวกดำ พวกเกิดจากเท้าของพระพรหม ซึ่งเป็นการไม่ดี ไม่สมควรเลย พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์พวกนั้นลืมนั้น เกิดจากองค์กำเนิดของพราหมณ์แท้ ๆ ยังกล่าวว่าประเสริฐสุด เกิดจากปากพรหม เป็นต้น ซึ่งเป็นการกล่าวตู่พระพรหมและพูดปดแล้วตรัสเรื่องมนุษย์ 4 วรรณะ ที่ทำชั่วทำดีได้อย่างเดียวกัน และเรื่องที่พระเจ้าปเสนทิโกศล (ผู้เป็นกษัตริย์) แต่ปฏิบัติต่อพระองค์ ซึ่งพวกพราหมณ์ถือว่าเป็นพวกดำ เพราะปลงศีระะออกบวช อย่างเต็มไปด้วยความเคารพ ครั้นแล้วตรัสว่า ท่านทั้งหลายมาบวช จากโคตร จากสกุลต่าง ๆ เมื่อมีผู้ถามว่า เป็นใคร ก็ตอบกล่าวว่า พวกเราเป็นสมณะศากยบุตร ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่นในตถาคตผู้นั้นย่อมควรที่จะกล่าวว่า เราเป็นบุตร เป็นโอรสของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เกิดจากธรรม อันธรรมสร้างเป็นธรรม ทายาท (ผู้รับมรดกธรรม) ทั้งนี้เพราะคำว่า ธรรมกาย (กายธรรม) พรหมกาย (กายพรหม) และผู้เป็นธรรม ผู้เป็นพรหม นี้เป็นชื่อของตถาคต. เป็นการแก้ข้อด่าของพวกพราหมณ์ โดยสร้างหลักการใหม่ให้พวกมาบวชจากทุกวรรณะได้ชื่อว่ามีกำเนิดใหม่ที่ไมแพ้พวกพราหมณ์ ครั้นแล้วตรัสเรื่อง สมัยหนึ่งโลกหมุนเวียนไปสู่ความพินาศ สัตว์ทั้งหลายไปเกิดในชั้นอภัสสรพรหมกันโดยมาก เมื่อโลกหมุนกลับ (คือเกิดใหม่ภายหลังพินาศ) สัตว์เหล่านั้นก็จุติมาสู่โลกนี้ เป็นผู้เกิดขึ้นจากใจกินปิติเป็นภิกษา มีแสงสว่างในตัว ไปได้ในอากาศ

หลังจากนั้น พระพุทธรองค์ได้ตรัสรายละเอียดเกี่ยวกับการเกิดอาหารชั้นแรก การกำเนิดเพศหญิงชาย การสะสมอาหาร เกิดอกุศลธรรมเกิดกษัตริย์ การเกิดวรรณะพราหมณ์ แพศย์ สุทร การเกิด

สังฆมณฑล รวมถึงการได้รับผลเสมอกัน ดังมีสาระโดยย่อ ดังนี้

(1) อาหารชั้นแรก เกิดมีรสดี อันสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น รส สัตว์ทั้งหลายเอาน้ำจิ้มจวนดินลัมรส ดูก็ชอบใจ เลยหมดแสงสว่างในตัว เมื่อแสงสว่างหายไป ก็มีพระจันทร์ พระอาทิตย์ มีดาวนักษัตร มีคืนวัน มีเดือน มีกิ่งเดือน มีฤดู และปี. เมื่อกินจวนดินเป็นอาหาร กายก็หยาบกระด้าง ความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏ พวกผู้มีผิวพรรณดี ก็ดูหมิ่นพวกผู้มีผิวพรรณทราม เพราะดูหมิ่นผู้อื่นเรื่องผิวพรรณ เพราะความถือตัวและดูหมิ่นผู้อื่น จวนดินก็หายไป ต่างก็พากันบ่นเสียดาย แล้วก็เกิดสะเก็ดดินที่สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส ขึ้นแทน ให้เป็นอาหารได้ แต่เมื่อกินเข้าไปแล้วร่างกายก็หยาบกระด้างยิ่งขึ้น ความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏชัดขึ้น เกิดการดูหมิ่น ถือตัว เพราะเหตุผิวพรรณนั้นมากขึ้น สะเก็ดดินก็หายไป เกิดเถาไม้สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส ขึ้นแทน ให้กินเป็นอาหารได้ ความหยาบกระด้างของกาย และความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏมากขึ้น เกิดการดูหมิ่น ถือตัว เพราะเหตุผิวพรรณนั้นมากขึ้น เถาไม้ก็หายไป ข้าวสาลี ไม่มีเปลือก มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็เกิดขึ้นแทน ใช้เป็นอาหารได้ ข้าวนี้เก็บเย็นเช้าก็แก่แทนที่ขึ้นมาอีก ไม่ปรากฏพรวงไปเลย ความหยาบกระด้างของกาย ความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏมากขึ้น.

(2) เพศหญิงเพศชาย เมื่อต่างเพศเพ่งกันแลกันเกินขอบเขต ก็เกิดความกำหนัดเร่าร้อนและเสพเมถุนธรรมต่อหน้าคนทั้งหลาย เป็นที่รังเกียจ และพากันเอาสิ่งของขว้างปา เพราะสมัยนั้นถือการเสพเมถุนเป็นอธรรม เช่นกับที่สมัยนี้ถือว่า เป็นธรรม (ถูกต้อง) . ต่อมาจึงรู้จักสร้างบ้านเรือน ปกปิดซ่อนเร้น.

(3) การสะสมอาหาร เมื่อมีผู้เกียจคร้านที่จะนำข้าวสาลีตอนเช้าเพื่ออาหารเช้า นำมาตอนเย็นเพื่ออาหารเย็น จึงนำมาครั้งเดียวให้พอทั้งเช้าทั้งเย็น. ต่อมาก็นำมาครั้งเดียวให้พอสำหรับ 2 วัน 4 วัน 8 วัน มีการสะสมอาหาร จึงเกิดมีเปลือกห่อหุ้มข้าวสาร ที่ถอนแล้วก็ไม่งอกขึ้นแทน ปรากฏความพรวงมนุษย์เหล่านั้นจึงประชุมกับปรารถนาความเสื่อมลงโดยลำดับ แล้วการแบ่งข้าวสาลีกำหนดเขต

(4) อกุลศัทธิเกิดขึ้น กษัตริย์เกิดขึ้น ต่อมาบางคนรักษาส่วนของตน ขโมยของคนอื่นมาบริโภค เมื่อถูกจับได้ ก็เพียงแต่สั่งสอนกันไม่ให้ทำอีก เขาก็รับคำ ต่อมาขโมยอีก ถูกจับได้ถึงครั้งที่ 3 ก็สั่งสอนเช่นเดิมอีก แต่บางคนก็ลงโทษ ตบด้วยมือ ขว้างด้วยก้อนดิน ตีด้วยไม้ เขาจึงประชุมกันปรารถนาว่า การลักทรัพย์ การติเตียน การพุดปด การจับท่อนไม้เกิดขึ้น ควรจะแต่งตั้งคนขึ้นให้ทำหน้าที่ติดคนที่ควรตี ขบไล่คนที่ควรขบไล่ โดยพวกเราจะแบ่งส่วนข้าวสาลีให้ จึงเลือกคนทั้งดงามมีศักดิ์ใหญ่แต่งตั้งเป็นหัวหน้า เพื่อปกครองคน (ตีและขบไล่คนที่ทำผิด) คำว่า “มหาสมมต” (ผู้ที่มาหาชนแต่งตั้ง) กษัตริย์ (ผู้เป็นใหญ่แห่งนา) ราชา (ผู้ทำความอึดใจ สุขใจแก่ผู้อื่น) จึงเกิดขึ้น กษัตริย์ก็เกิดขึ้นจากคนพวกนั้น มิใช่พวกอื่น 8 จากคนเสมอกัน มิใช่คนไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม ธรรมะจึงเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดในหมู่ชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

(5) เกิดพราหมณ์, แพศย์, ศูทร ยังมีคนบางกลุ่มออกบวชมุ่งลอบยธรรมที่ชั่วเป็นอกุศล จึงมีนามว่า พราหมณ์ (ผู้ลอบบาป), สร้างกุฏิหญ้าขึ้น เพ่งในกุฏินั้น จึงมีนามว่า ฉายกะ (ผู้เพ่ง) บางคนไปอยู่รอบหมู่บ้านรอบนิคม แต่งตำรา แต่งพระเวทและสอนให้ผู้อื่นสวดสาธยาย คนจึงกล่าวว่า ไม่เพ่ง นาม

ว่า อัชฌายกะ (ผู้ไม่ฟัง) จึงเกิดขึ้น เดิมหมายความว่าเลว แต่บัดนี้หมายความว่าดี (อัชฌายกะ) ปัจจุบันนี้ แปลว่า ผู้สหาย) ยังมีคนบางกลุ่ม ถือการเสพเมถุนธรรม อาศัยการล่าสัตว์เลี้ยงชีวิต จึงมีชื่อว่าศุทร (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยตกหาย ข้อความนี้ทั้งวรรค จึงต้องแปลตามฝรั่ง อรรถกถาอธิบายคำว่า ศุทร (ศุทร) ว่าเพี้ยนมาจากคำว่า ลุทท (นายพราน) หรือ ชุทท (งานเล็ก ๆ น้อย ๆ) เป็นเชิงว่าพวก แพศย์ คือผู้ทำงานสำคัญ แต่พวกศุทรทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เข้าใจกันทั่วไป คือศุทรเป็นพวกคนงาน หรือคนรับใช้) ครั้นแล้วตรัสสรุปว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศุทร ก็เกิดจากคนพวกนั้น มิใช่เกิดจากคนพวกอื่น เกิดจากคนที่เสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม (แสดงว่าการแบ่งชั้นวรรณะนั้น ในชั้นเดิมได้มาจากหลักการอื่น นอกจากการแบ่งงานหรือหน้าที่กันตามความ สมัยครั้นแล้วก็ไม่เชื่อว่าใครวิเศษกว่าใครมาแต่ต้น แท้จริงก็คนชั้นเดียวกันมาแต่เดิม ทั้งนี้เป็นการทำลาย ทัศนวิสัย ช่วยให้เกิดการดูหมิ่นกันและกัน เป็นการปฏิเสธหลักการของพราหมณ์ ที่ว่าใครเกิดจากส่วน ไหนของพระพรหม ซึ่งสูงกว่าต่ำกว่ากัน)

(6) สมณมณฑล มีสมัยหนึ่งซึ่งบุคคลในวรรณะทั้งสี่มีกษัตริย์ เป็นต้น ไม่พอใจธรรมะของตน ออกบวชไม่ครองเรือน จึงเกิดสมณมณฑล หรือคณะของสมณะขึ้น จากคณะทั้งสี่ คือเกิดจากคนเหล่านั้น มิใช่เกิดจากคนพวกอื่น เกิดจากคนที่เสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่ เกิดขึ้นโดยอธรรม (อันนี้เป็นการพิสูจน์อีกว่า คนชั้นสมณะที่พวกพราหมณ์ดูหมิ่นอย่างยิ่งนั้น ก็เกิดจาก วรรณะทั้งสี่ ซึ่งมีมูลเดิมมาด้วยกัน มิใช่สูงต่ำกว่ากัน)

(7) การได้รับผลเสมอกัน ครั้นแล้วตรัสสรุปว่า ทั้งกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศุทร และสมณะ ถ้า ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ มีความเห็นผิด ประกอบกรรมซึ่งเกิดจากความเห็นผิด เมื่อตายไป ก็จะไปเข้าถึงอบาย หุคคตี วินิบาต นรก เหมือนกัน. ถ้าตรงกันข้าม คือประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ มีความเห็นชอบ ประกอบกรรม ซึ่งเกิดจากความเห็นชอบ เมื่อตายไป ก็จะไปเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เหมือนกัน หรือถ้าทำทั้งสองอย่าง (คือชั่วมักทำ ดีก็ทำ) ก็จะได้รับทั้งสุขทั้งทุกข์เหมือนกัน อนึ่ง วรรณะทั้งสี่ นี้ ถ้าสำรวจกาย วาจา ใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ก็จะไปนิพพานได้ในปัจจุบัน เหมือนกัน และวรรณะทั้งสี่เหล่านี้ ผู้ใดเป็นภิกษุ เป็นพระอรหันต์ชีณาสพ หมดกิจ ปลงภาระ หลุดพ้น เพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นก็นับว่าเป็นยอดแห่งวรรณะเหล่านั้นโดยธรรม มิใช่โดยอธรรม เพราะธรรมะเป็น สิ่งประเสริฐสุดในหมู่ชนทั้งหลายในปัจจุบันและอนาคต ในที่สุดตรัสย้ำถึงภษิตของสังฆมณฑลพราหมณ์ และของพระองค์ ที่ตรงกันว่า “กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่ชนผู้ถือโคตร แต่ผู้ใดมีวิชา (ความรู้) จรรยา (ความประพฤติ) ผู้นั้นเป็นผู้ประเสริฐสุดในเทวดาและมนุษย์”

ข) จักรกวัตติสูตร (ที.ปา.(ไทย) 11/80-110/59-82)

จักรกวัตติสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ความเป็นมาของพระสูตรนี้คือ พระผู้มีพระภาคประทับ ณ นครมาตุลา แคว้นมคธ ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้ฟังตนฟังธรรมและเจริญสติปัญญา 4 แล้วตรัสเล่าเรื่องรัตนะ 7 ประการของพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ทัพพเนมิ คือ จักรแก้ว ข้างแก้ว

ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ขุนคลังแก้ว และขุนพลแก้ว พระเจ้าทัพพเนมิตรัสสั่งบุรุษคนให้คอยดูว่า จักรแก้วเคลื่อนจากฐานเมื่อไรให้บอก จำเนียรกาลผ่านมา เมื่อจักรแก้วเคลื่อนจากที่ บุรุษนั้นก็ไปกราบทูลพระองค์จึงตรัสเรียกพระราชบุตรองค์ใหญ่มอกราชสมบัติให้แล้วปลงพระเกสาพระมัสสุ ทรงผ้ากาสยง (ผ้าย้อมฝาด) ออกผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อออกผนวชเป็นฤๅษีได้ 7 วัน จักรแก้วก็อันตรธานหายไป พระราชาพระองค์ใหม่ ก็ทรงเสียพระราชหฤทัย เล่าความถวาย พระราชฤๅษีก็ตรัสปลอบว่า จักรแก้วเป็นของให้กันไม่ได้ และทรงแนะนำให้บำเพ็ญจักกวัตตวัตร คือข้อปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ มีฐานะอยู่ที่เมื่อปฏิบัติแล้ว จักรแก้วอันเป็นทิพย์ ก็กำตั้งพัน, มิงก, ดุมสมบุรณ์ด้วยอาการทั้งปวง จักปรากฏขึ้นแก่พระราชอาผู้รักษาอุโบสถในวันอุโบสถ 15 ค่ำ ผู้ขึ้นสู่ชั้นบนปราสาท กราบทูลถามว่า วัตรอันประเสริฐของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นอย่างไร ตรัสตอบว่า (1) จงอาศัยธรรมสักการะเคารพนับถือธรรมให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่นุชย์แลสัตว์ ไม่ยอมให้ผู้ทำอันเป็นธรรมเป็นไปในแค้นแค้น (2) ผู้ใดไม่มีทรัพย์ก็มอบทรัพย์ให้ (3) เข้าไปหาสมณพราหมณ์ผู้เว้นจากความเมาประมาท ตั้งอยู่ในความอดทน ความสงบเสงี่ยม และถามถึงสิ่งเป็นกุศล, อกุศล, มีโทษ, ไม่มีโทษ, ควรเสพ, ไม่ควรเสพ, อะไรทำเข้าเป็นไปเพื่อเสียประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน, อะไรทำเข้าเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุขตลอดกาลนาน เมื่อฟังแล้ว ก็รับเอาสิ่งที่เป็นกุศลมาประพฤติ. นี้แลคือวัตรอันประเสริฐของพระเจ้าจักรพรรดินั้น”

เมื่อพระราชอาผู้เป็นราชบุตรกระทำตาม จักรแก้วก็ปรากฏขึ้นตามที่พระราชฤๅษีทรงกล่าวไว้ พระราชาจึงทรงถือเต้าน้ำด้วยพระหัตถ์ซ้าย ทรงหมุนจักแก้วไปด้วยพระหัตถ์เบื้องขวา รับสั่งว่า จักรแก้วอันเจริญจงหมุนเกิด จงมีชัยเกิด แล้วยกกองทัพเมือง 4 ติดตามไปทั้งสิ้นจนจตุสมุทรา สั่งสอนพระราชอาในทิศนั้น ๆ ให้ตั้งอยู่ในศีล 5 แล้วมอบให้ครอบครองสมบัติต่อไปตามเดิม (เพียงให้ยอมแพ้เท่านั้น). เมื่อได้ชัยชนะทั้งสี่ทิศแล้ว ก็เสด็จกลับสู่ราชธานีตามเดิม. พระเจ้าจักรพรรดิ พระองค์ที่ 2-3-4-5-6 และที่ 7 ก็เป็นอย่างนี้ พระเจ้าจักรพรรดิที่ 7 เมื่อออกผนวชและมอกราชสมบัติแก่พระราชโอรสแล้ว จักแก้วก็อันตรธานหายไป พวกอำมาตย์ราชบริพารก็ถวายคำแนะนำเรื่องวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ พระราชาสดับแล้ว ก็ทรงจัดการรักษาคุ้มครองอันเป็นธรรม แต่ไม่พระราชทานทรัพย์แก่ผู้ไม่มีทรัพย์ ความยากจนไพบูลย์ เมื่อความยากจนไพบูลย์ คนก็ลักทรัพย์ของผู้อื่น ราชบุรุษจับได้ก็นำไปถวายให้ทรงจัดการ เมื่อทรงได้ส่วนได้ความเป็นสัตย์ และทราบว่าเป็นเพราะไม่มีอาชีพ ก็พระราชทานทรัพย์ให้ไปเลี้ยงตน เลี้ยงมารดาบิดา บุตรภรรยาประกอบกิจการงานและบำรุงสมณพราหมณ์ ต่อมาเมื่อคนลักทรัพย์ของผู้อื่นและถูกจับได้อีก ทรงไต่สวนได้ความเป็นสัตย์อย่างเดิม ก็พระราชทานทรัพย์อีก ชาวก็ถือกันไปว่า ถ้าใครลักทรัพย์ก็จะได้พระราชทานทรัพย์ คนก็ลักทรัพย์กันมากขึ้น ต่อมา ราชบุรุษจับคนลักทรัพย์ได้อีก แต่คราวขึ้นพระราชอาทรงเกรงว่า ถ้าพระราชทานทรัพย์ การลักทรัพย์อีกก็จักเพิ่มยิ่งขึ้น จึงตรัสสั่งให้มัด โคนศิระชะ พาตระเวนไปตามถนนหนทาง ด้วยบันฑาะวะเสียงกร้าว นำออกทางประตูพระนครใต้ ปราบกันอย่างถอนราก ตัดศิระชะเสีย. เมื่อมนุษย์ได้ข่าว ก็พากันสร้างศัสตราอันคมขึ้น และคิดว่า ถ้าลักทรัพย์ใครก็ต้องตัดศิระชะเจ้าทรัพย์บ้าง จึงเกิดการปล้นหมู่บ้านนิคมนครและการปล้นในหนทาง จากการที่ไม่ให้ทรัพย์แก่ผู้ไร้ทรัพย์ ก็มากด้วยด้วยความยากจน มากด้วยการลักทรัพย์ มากด้วย

การใช้ศัสตรา มากด้วยการฆ่า มากด้วยการพูดปด อายุผิวพรรณของสัตว์ทั้งหลายก็เสื่อมลง คือมนุษย์มีอายุ 8 หมื่นปี บุตรมีอายุเพียง 4 หมื่นปี และลดลงเรื่อย ๆ ในเมื่อความชั่วเกิดมากขึ้น เช่น การพูดเท็จ อย่างจงใจ, การพูดส่อเสียด, การประพฤติดีในกาม เมื่ออายุลดลงเหลือ 5 พันปี มากไปด้วยธรรม 2 อย่าง คือการพูดหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ เมื่ออายุลดลงมาถึง 2,500 ปี มากไปด้วยธรรม 2 อย่าง โลกอยากได้ของเธอ และพยายามป้องกันเธอ เมื่ออายุลดลงมาถึง 1 พันปี มากไปด้วยมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดคลองธรรม เมื่ออายุลดลงมาถึง 500 ปี มากไปด้วยธรรม 3 อย่างคือ 1) ความกำหนัดที่ผิดธรรม 2) ความโลภรุนแรง 3) ธรรมที่ผิด อรรถกถาอธิบายว่า ความกำหนัดพอใจผิดปกติ เช่น ชายในชาย หญิงในหญิง เมื่ออายุลดลงมาถึง 250 ปี มากไปด้วยธรรม คือการไม่ปฏิบัติชอบในมารดาบิดา ในสมณะ ในพราหมณ์ การไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล เมื่อเสื่อมลงอย่างนี้ ทั้งอายุและผิวพรรณ มนุษย์มีอายุ 250 ปี บุตรก็มีอายุเพียง 100 ปี จักมีสมัยที่บุตรของมนุษย์มีอายุ 10 ปี หญิงสาวอายุ 5 ปี ก็มีสามีได้ รสเหล่านี้จะอันตรายกันไป คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย รสเค็ม เมล็ดพืช ชื่อทุรกุสะ ไทยแปลกันว่าข้าวหล้ากับแก้ว จะเป็นโภชนะอันเลิศ เสมือนหนึ่งข้าวสุกแห่งข้าวสาลีและเนื้อสัตว์เป็นโภชนะอันเลิศในสมัยนี้ คือของเลวสมัยนี้กลายเป็นของดีในสมัยเสื่อม กุศลกรรมบถ (ทางแห่งกุศล) 10 ประการ จะอันตรายนอกุศลกรรมบถ (ทางแห่งอกุศล) 10 ประการ จะรุ่งเรืองยิ่ง แม้คำว่า กุศล ก็ไม่มี ผู้ทำกุศลจะมีที่ไหน การไม่ปฏิบัติชอบในมารดาบิดา ในสมณะ ในพราหมณ์ การไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล จะได้รับการบูชาสรรเสริญ ซึ่งตรงกันข้ามกับสมัยปัจจุบันนี้ จะไม่มีคำว่า มารดา, บิดา, ป้า, อา, ภริยาของอาจารย์, ภริยาของครู โลกจะเจือปนกันเหมือนสัตว์ เช่น แพะ ไก่ สุกร จักมีอาฆาต, พยาบาท, มุ่งร้ายกัน, คิดฆ่ากันอย่างรุนแรง, แม้คิดต่อลูก ลูกคิดต่อแม่, ต่อคิดต่อลูก ลูกคิดต่อพ่อ, พี่ชายคิดต่อน้องหญิง น้องหญิงคิดต่อพี่ชาย จะเกิดมีสัตว์อันตรายทั้งปวง คือกบที่อยู่ที่อยู่ในระหว่างศัสตรา 7 วัน คนทั้งหลายจะมีความสำคัญในกันและกันว่าเป็นเนื้อ (มีศัญญา) จะมีศัสตรา อันคมเกิดขึ้นในมือ ฆ่ากันและกันด้วยสำคัญว่าเนื้อ. มีบุคคลบางคนหลบไปอยู่ในป่าดง พงษ์ภู กินเหง้าไม้ ผลไม้ในป่า เมื่อพ้น 7 วันแล้วออกมา ก็ดีใจว่าเรงที่รอดชีวิต จึงตั้งใจทำกุศลกรรม ละเว้นการฆ่าสัตว์ และบำเพ็ญกุศลกรรม ละเว้นอกุศลกรรม เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อายุก็ยืนขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง 8 หมื่นปี เมื่อมนุษย์มีอายุยืน 8 หมื่นปีนั้น หญิงสาวอายุ 5 พันปีจึงมีสามีได้มนุษย์จะมีโรคเพียง 3 อย่าง คือ 1) ความปรารถนา (อยากอาหาร) 2) ความไม่อยากกินอาหาร (เกียจคร้านอยากจะนอน) 3) ความแก่ ชุมพุกทวีปนี้จะมั่งคั่งรุ่งเรือง มีคามนิคมราชธานีแบบไถ่บิณถึง (ใกล้เคียงกัน) ยัดเยียดไปด้วยมนุษย์. กรุงพาราณสีจะเป็นราชธานีนามว่า เกตุมตี อันมั่งคั่ง มีคนมาก อาหารหาง่าย. จักมีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า สังขะ เป็นพระราชอาผู้ปกครองโดยธรรม มีชัยชนะจบ 4 ทิศ ปกครองชนบทถาวรสมบูรณ์ด้วยรัตนะทั้งเจ

เมื่อมนุษย์อายุ 8 หมื่นปีนั้น พระผู้มีพระภาคพระนามว่า เมตไตรย จักบังเกิดในโลกเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา (ความรู้) จรณะ (ความประพฤติ) เป็นต้น แสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย พร้อมทั้งอรรถะพยัญชนะ บริหารภิกษุสงฆ์มีพันเป็นอนเกเช่นเดียวกับที่เราบริหารภิกษุสงฆ์มีร้อยเป็นอนเก พระเจ้าสังขจักรพรรดิจักให้ยกปราสาทที่พระเจ้ามหา

ปนาทะให้สร้างขึ้น ครอบครอง แจกจ่ายทาน และออกผนวชในสำนักพระเมตไตรยพุทธเจ้า ในไม่ช้า ก็จะทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยมด้วยความรู้ยิ่งด้วยพระองค์เอง (คือสำเร็จเป็นพระอรหันต์) ครั้นแล้วตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายฟังตน ฟังธรรม เจริญสติปัญญา 4 และสอนให้ท่องเที่ยวไปในโคจรของบิดา (ดำเนินตามพระองค์) ก็จักเจริญด้วยอายุ วรรณะ (ผิวพรรณ) สุข โภคะ (ทรัพย์สมบัติ) และพละ (กำลัง) จากนั้น พระพุทธองค์ได้แสดงการเจริญอิทธิบาท (คุณให้บรรลุความสำเร็จ) 4 ประการ ว่าเป็นเหตุให้ดำรงอยู่ได้ตลอดกัปหรือกว่ากัป ทรงแสดงการมีศีล สำรวมในปาฏิโมกข์ (ศีลที่เป็นประธาน) ว่าเป็นเหตุให้มีวรรณะ ทรงแสดงการเจริญอภินันท์ ว่าเป็นเหตุให้มีสุข ทรงแสดงพรหมวิหาร 4 ว่าเป็นเหตุให้มีโภคะ (ทรัพย์สมบัติ) ทรงแสดงการทำให้แจ้งเจโตวิมุต (ความหลุดพ้นเพราะสมาธิ) ปัญญาวิมุต (ความหลุดพ้นเพราะปัญญา) อันไม่มีอาสวะอยู่ในปัจจุบัน ว่าเป็นเหตุให้มีพละ (กำลัง) สุดท้ายตรัสว่า ไม่ทรงเห็นกำลังอย่างอื่นสักอย่างหนึ่งที่ครอบงำได้ยากเท่ากำลังของมาร เพราะสมาทานกุศลธรรม บุญก็จะเจริญยิ่ง

แนวคิดทางรัฐศาสตร์ในอัครคัมภีร์และจกวัตตีสูต

จากการศึกษารายละเอียดของอัครคัมภีร์และจกวัตตีสูต พบว่ามีแนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ ดังจะนำมากล่าว ดังนี้

ก. แนวคิดทางรัฐศาสตร์ในอัครคัมภีร์

1) การเกิดขึ้นของรัฐ

เมื่อกล่าวคำสอนว่าด้วยการเกิดรัฐ อัครคัมภีร์จะถูกนำมากล่าวถึงในลักษณะของการตีความ คำสอนว่าด้วยเรื่องการเกิดรัฐ ดังนี้ (สิรภพ เหล่าลาภะ, 2545 : 104-109)

ในพระสูตรนั้น พระพุทธองค์ทรงกล่าวถึงความเป็นมาของมนุษย์ในยุคกำเนิดโลก ดังต่อไปนี้
ปรารถนาอะไรก็สำเร็จด้วยใจ (มโนมยา) มีความอึดเฝือกเป็นภักษาหาร (ปีติภักษา) มีแสงสว่างในตัวเอง (สยมปภา) เหาะเหินเดินอากาศได้ (อนตลกขจรา) อาศัยอยู่ในวิมานอันสวยงาม (สุภภูฏายิน) มนุษย์ในยุคกำเนิดโลก แรกเริ่มทีเดียวคืออุปตติเทพหรือโอปปาติกเทวดามาจากชั้นอภัสสรพรหมซึ่งปรารถนาอะไรก็ได้ตั้งใจปรารถนา สามารถเนรมิตเพียงคิดเอาเท่านั้น มีความอึดเฝือกเป็นภักษาหาร มีแสงสว่างในตัวเอง คือมีรัศมีแสงสว่างพุ่งออกจากร่างกาย เหาะเหินเดินอากาศได้ และอาศัยอยู่ในวิมานอันสวยงาม เมื่อมาสู่โลกนี้ซึ่งขณะนั้นเต็มไปด้วยน้ำ มีแต่ความมืดมิด ไม่มีแสงสว่างจากดวงอาทิตย์หรือดวงจันทร์ ไม่มีกลางวันและกลางคืน และยังมีไม่มีเพศหญิงเพศชายปรากฏขึ้น ต่อมาจึงวันดินเกิดลอยอยู่บนน้ำวันดินนั้นเหมือนน้ำนมสดพร้อมด้วยสี กลิ่นหอมและรสอร่อย อภัสสรพรหมเหล่านั้นเกิดความอยากกินจึงเอาน้ำจิมวันดินพากันติดใจในรสชาตินั้น ต่อมาก็เกิดผิวดินและแผ่นดินตามลำดับพร้อมด้วยสี กลิ่นหอมและรสอร่อยก็ยิ่งพากันกินและติดใจในรสมากขึ้นจนร่างกายหยาบกระด้างมากขึ้นตาม ลำดับต่อมาก็เกิดเถาไม้ก็พากันกินเถาไม้ พอเถาไม้หมดก็เกิดข้าวสาลีไม่มีเปลือก เป็นเมล็ด

ข้าวสารมีกลิ่นหอมก็พากันกินเป็นอาหารอย่างอร่อยจนร่างกายหยาบแข็งกระด้างปรากฏเป็นเพศหญิง และเพศชายขึ้น ในที่สุดก็ประสบกับความวิบัติคือ ปรารถนาอะไรก็ไม่สำเร็จด้วยใจ ไม่มีความอึดใจเป็น ภัทษาหาร ไม่มีแสงสว่างในตัวเอง เหาะเหินเดินอากาศได้ ไม่ได้อยู่ในวิมานอันสวยงาม จากอุบัติเทพ จึงกลับกลายมาเป็น “มนุษย์เดินดิน กินเมล็ดข้าว” トラบเท่าทุกวันนี้

เมื่ออุบัติเทพถึงความเสื่อมทรามกลายมาเป็นมนุษย์เดินดินธรรมดา เคยมีผิวพรรณผ่องใสเปล่ง ประกายแสงสว่างในตัวก็ไม่มี ร่างกายมีแต่หยาบกระด้างมากขึ้น จนเกิดเป็นเพศหญิงเพศชาย เหาะเหิน เดินอากาศไม่ได้ เคยอยู่อาศัยในวิมานก็ต้องมาอยู่กับพื้นดิน หากินพืชผักผลไม้แทนความอึดใจ ทำให้เกิด การดูถูกดูหมิ่นเหยียดผิวของกันและกันว่า ตัวเองมีผิวพรรณงดงาม ส่วนคนอื่นมีผิวพรรณเลวทราม เมื่อ ผู้หญิงกับผู้ชายมองกันไปมองกันมา ก็เกิดความกำหนัดเสนาหา พากันจับคู่สมสู่เสพเมถุนธรรมต่อหน้า กันและกัน ถูกตำหนิตืดเย็น แสดงอาการรังเกียจด้วยการขว้างปาฝุ่นใส่ ขว้างขี้ขี้ควายใส่ จึงพากัน สร้างบ้านเรือนที่มุงที่บังเพื่อปกปิดการมีเพศสัมพันธ์ เพราะสมัยนั้น หากใครเสพเมถุนถือว่าเป็นบุคคล น่ารังเกียจของสังคม จะถูกห้ามเข้าสังคมเป็นเวลา 2-3 เดือนเลยทีเดียว เมื่อมีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่ อาศัยของใครของมัน ก็เกิดการปักปันเขตแดนเป็น ของครอบครัวตัวเองโดยเฉพาะ กลายเป็นเขตหวง ห้ามสำหรับคนอื่นและครอบครัวอื่น จึงทำให้เกิดการล่วงล้ำละเมิดเขตแดนของกันและกันเป็นประจำ นำมาซึ่งการทะเลาะวิวาทบาทหมาง สร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นไปทั่วทั้งสังคม

แรกเริ่มเดิมที มนุษย์พากันหากินตามธรรมชาติ เก็บพืชผักผลไม้ตามแต่จะหาได้มากินอึดท้องเป็น มือ ๆ ไปก็พอ ต่อมาเกิดความโลภและเกียจคร้านจึงพากันเก็บกักตุนไว้เป็นของตัวเองและครอบครัว ตนเอง เก็บเข้าแล้วกักตุนไว้กินตอนเย็น กินวันนี้แล้วก็เก็บกักตุนไว้เพื่อกินวันหลังต่อไปล่วงหน้าเป็น เวลา 2 วันบ้าง 4 วันบ้าง 8 วันบ้าง จนอาหารพืชผักผลไม้ขาดแคลน เกิดไม่ทันคนกิน ทำให้อาหาร การกินหมดไปทีละอย่างสองอย่าง จนเกิดการลักขโมยแย่งชิงของกันและกันมากขึ้น ถูกจับได้ก็ไม่ยอมรับ พูตจาโกหก ด่าทอทะเลาะตบตีกันและกันเป็นการใหญ่

2) รูปแบบการเมืองและการปกครอง

เมื่อเกิดความเดือดร้อนร้ายแรงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้าน เศรษฐกิจเช่นนี้ ก็พากันปริวิตกจัดประชุมระดมสมองลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า ควรสรรหาใครสักคนหนึ่งให้ มามีอำนาจและหน้าที่ตัดสินชี้ขาดระงับกรณีพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเหล่านี้ เมื่อประชุมตกลงกัน ดั่งนี้แล้ว ก็พากันกำหนดคุณสมบัติบุคคลดังกล่าวว่า ควรเป็นบุคคลที่มี “คุณสมบัติพิเศษ 4 ประการ” ที่เหนือกว่าใครในสังคม ดังต่อไปนี้ ต้องเป็นบุคคลที่มีรูปร่างสวยงามยิ่งกว่าใคร ๆ (อภिरूपโตร) ต้องเป็น บุคคลที่น่าดูน่ามองดูดียิ่งกว่าใคร ๆ (ทสสนियโตร) ต้องเป็นบุคคลที่น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งกว่าใคร ๆ (ปา สาทิกโตร) ต้องเป็นบุคคลผู้มีความสามารถกว่าใคร ๆ (มहेसुखโตร) คุณสมบัติเหล่านี้โดยสรุปก็คือ รูปร่างดี ท่าทีสง่า น่าเลื่อมใส ยิ่งใหญ่ด้วยความสามารถ

โดยมีหลักเกณฑ์การเลือกตั้ง ดังต่อไปนี้ (1) วิธิมหาสมมติ คือได้รับเลือกตั้งโดยมหาชนลง มติพร้อมเพรียงกันเห็นชอบ บุคคลที่ได้รับเลือกตั้ง จึงเรียกว่า “มหาสมมติ” มาจากบทวิเคราะห์ว่า

มหาชน สมมติ มหาสมมติ (บุคคล) แปลว่า บุคคลที่มหาชนเห็นดีงามโดยพร้อมเพรียงกันแล้ว หมายความว่า ได้รับการเลือกตั้งจากมหาชนหรือเสียงส่วนใหญ่ (Majority Vote) นั่นเอง (2) เลือกตั้งบุคคลพวกเดียวกัน คือสรรหามาจากคนพวกเดียวกัน มิใช่มาจากพวกอื่น หมายความว่าไม่เลือกตั้งบุคคลพวกอื่นมาปกครองพวกตนเอง (3) เลือกตั้งบุคคลที่เหมือนกัน สรรหามาจากคนที่เหมือนกันกลุ่มเดียวกัน เท่าเทียมกัน มิใช่มาจากคนที่ไม่เหมือนกัน หมายความว่าไม่เลือกตั้งคนต่างกลุ่ม ต่างถิ่น ต่างเชื้อชาติ มาเป็นผู้ปกครองนั่นเอง (4) เลือกตั้งโดยธรรม คือเลือกตั้งโดยยึดถือหลักความถูกต้องเป็นใหญ่ มิใช่เลือกตั้งโดยอธรรมคือความไม่ถูกต้อง หมายความว่า ใช้หลักธรรมาธิปไตยในการปกครอง ดังนั้น บุคคลผู้ได้รับการเลือกตั้ง จึงเรียกว่า “ธรรมิกราช” แปลว่า ผู้ปกครองโดยธรรม

เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้ว ผู้ได้รับเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (1) ปราบปรามคนที่ต้องปราบปรามโดยชอบ (2) ต่อโทษคนที่ต้องโทษโดยชอบ (3) ขับไล่คนที่ต้องขับไล่โดยชอบ นอกจากนี้ เมื่อบุคคลได้รับการเลือกตั้งมีอำนาจและหน้าที่ดังกล่าว เขาย่อมได้รับสิทธิพิเศษมากมายจากมหาชน ดังนี้ (1) ได้รับการอุปถัมภ์เลี้ยงดูจากมหาชน (2) ได้รับส่วนแบ่งจากมหาชน

เมื่อบุคคลผู้ได้รับการเลือกตั้งขึ้นครองอำนาจและหน้าที่ในการปกครองบ้านเมืองแล้วเขาย่อมได้รับ “ตำแหน่งทางการปกครอง” 2 ตำแหน่ง คือ (1) ชัตติยะ ได้แก่ เป็นเจ้าแผ่นดิน หรือเป็นเจ้าของเขตแดน มีบทวิเคราะห์ว่า “เขตแดน อธิปัตติ ชัตติโย (บุคคล) แปลว่า บุคคลใดเป็นเจ้าของเขตแดนหรือที่ดิน บุคคลนั้น เรียกว่า กษัตริย์ มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดสรรปันส่วนและระงับกรณีพิพาทเรื่องเขตแดนหรือที่ดิน หมายความว่า เป็นผู้ปกครองแผ่นดินนั่นเอง (2) ราชา ได้แก่บุคคลผู้เป็นที่รักที่พอใจของมหาชนโดยธรรม มีบทวิเคราะห์ว่า ธมเมน ปเรส รยเชตติ ราชา แปลว่า บุคคลใดสร้างความรักใคร่พอใจแก่ชนอื่นจำนวนมากโดยธรรมได้ บุคคลนั้น เรียกว่า ราชา มีอำนาจและหน้าที่ในการสร้างประโยชน์สุขแก่มหาชนจนเป็นที่รักใคร่พอใจ เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว คำว่า กษัตริย์ กับคำว่า ราชา เป็นคำเรียกขานบุคคลผู้ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ตามบทบาท อำนาจและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากมหาชน 2 บทบาทด้วยกัน คือ (1) กษัตริย์ คือ นักรบ มีบทบาท อำนาจหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองแผ่นดินและบำบัดทุกข์กำจัดความเสื่อม เรียกว่า หานินิคหะ (2) ราชา หรือ นักรัก มีบทบาทอำนาจและหน้าที่ในการปกครองแผ่นดินโดยธรรมและบำรุงสุขสร้างความสำเร็จ เรียกว่า วุฒิปกคหะ ว่าโดยลักษณะบทบาทการทำหน้าที่ของผู้ปกครองก็คือการบำบัดทุกข์บำรุงสุข

ข. แนวคิดทางรัฐศาสตร์ในจกักวัดติสูตร

ประเด็นที่เห็นชัดเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองในจกักวัดติสูตรคือ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและการเมือง

จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์แสดงพระสูตรนี้ เมื่อประทับอยู่ ณ พระนครมาตุลา แคว้นมคธ ตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายเจริญสติปัญญา 4 ตรัสเล่าเรื่องพระเจ้าทัฬหเนมิจักรพรรดิ ผู้มีรัตนะ 7 ประการ คือ จักรแก้ว ม้าแก้ว หงิมแก้ว ขุนพลแก้ว ช้างแก้ว มณีแก้ว และขุนคลังแก้ว พระเจ้าทัฬหเนมิสั่งไว้ว่า เมื่อจักรแก้วเคลื่อนจากฐานให้มาบอก เมื่อจักรแก้วเคลื่อนจากฐาน จึงมอบสมบัติให้พระโอรสองค์

ใหญ่ แล้วเสด็จออกผนวช เมื่อทรงผนวชได้ 7 วัน จักรแก้วก็หายไป พระราชาพระองค์ใหม่ทรงเสียใจ จึงเข้าไปหาพระฤาษี ฤาษีบอกให้ประพตติ “จักกวัตติวัตร” พระราชาทรงทำตามต่อมาอีก 7 พระองค์ แต่มีปัญหาในพระองค์ที่ 8 เพราะไม่พระราชทานทรัพย์แก่ผู้ยากไร้ (คือไม่จัดการด้านสังคมสงเคราะห์ ไม่ช่วยเหลือผู้ยากไร้) เกิดเป็นความจน คนก็ลักทรัพย์ เพราะไม่มีอาชีพ จึงพระราชทานทรัพย์ ทำให้คนเป็นขโมยเพิ่มมากขึ้น เมื่อสถานการณ์ไม่สงบเข้าจึงใช้วิธีแบบฆ่าตัดศีรษะ นอกจากนี้อายุดั้งเดิมของมนุษย์ คือ 80,000 ปี ลดลงมาเรื่อยเพราะมนุษย์ผิดศีลธรรมมากขึ้น เมื่อเหลือ 5,000 ปี มากไปด้วยธรรม 2 อย่างคือ พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ เมื่อมีอายุเหลือ 2,500 ปี มากไปด้วยอภิขมา และ พยาบาท เมื่อมีอายุเหลือ 1,000 ปี มากไปด้วยมิฉฉาทธิ เมื่อเหลือ 500 ปี มีธรรม 3 ประการเกิดขึ้นคือ 1) อหิมราคะ ความกำหนัดที่ผิดธรรม 2) วิสมโลภะ ความโลภรุนแรง 3) มิฉฉาธัมมะ ความกำหนัดพอใจที่ผิดปกติเมื่อมีอายุเหลือ 250 ปี มนุษย์ไม่ปฏิบัติชอบในมารดาบิดา สมณพราหมณ์ เมื่อมนุษย์มีอายุเหลือ 250 ปี บุตรของมนุษย์ก็มีอายุเหลือเพียง 100 ปี เมื่อเสื่อมลงอย่างถึงที่สุดแล้วก็เข้าสู่ช่วงสัตถันตรกัปป์ เป็นยุคมีคัสถุญ้อย่างแท้จริง เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นลักษณะเช่นนี้ คนที่ละเว้นอกุศลธรรม เข้าป่าบำเพ็ญสมณธรรมอายุก็จักยืนถึง 80,000 ปี และจะมีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า “สังขะ” มีพระเมตไตรยพุทธเจ้าอุบัติขึ้น

2) แนวคิดเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ

ในจักกวัตติสูตร กล่าวถึงเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ ในแง่ประวัติความเป็นมาและในแง่ของคุณธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิ ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับพระเจ้าจักรพรรดิ มีดังนี้

(1) ความหมายของพระเจ้าจักรพรรดิ

คำว่า พระเจ้าจักรพรรดิ สามารถแยกได้เป็น 2 คำ คือ พระเจ้า หมายถึงพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชที่ได้รับยกย่องเทียบกับเทพเจ้า ส่วนคำว่า จักรพรรดิ มาจากภาษาบาลีว่า จกกวตติ มีความหมายตามรูปศัพท์สรุปได้ว่า (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550 : 239-240) ผู้ทรงเป็นไปด้วยจักรรัตนคือทรงประพตติตามราชประเพณีมีการปราบปรามคนชั่วเป็นต้น, ทรงหมุนวงล้อแห่งบุญหรือวงล้อแห่งรดีให้เป็นไปในเหล่าสัตว์ หรือให้เหล่าสัตว์เป็นไปในวงล้อนั้น

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 ระบุว่า พระราชาธิราช, ประมุขของจักรวรรดิ, สมัยโบราณเขียนเป็นจักรพัทธราชา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 296-297) อกจากพระองค์จะเป็นมหาอำนาจทางด้านกำลังที่มีพระราชอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลโดยมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขตแล้ว พระองค์ยังเป็นธรรมราชาคือปกครองโดยธรรม หรือพระองค์ทรงมีธรรมเป็นพลังอำนาจที่แคว้นใหญ่น้อยทั้งหลายเข้ามาสวามิภักดิ์อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ โดยเรียกรูปการปกครองของพระองค์ว่าจักรวรรดิ อันเป็นระบอบการปกครองที่นาน ๆ ครั้งจะมีปรากฏ

(2) องค์ประกอบของพระเจ้าจักรพรรดิ

ในอดีตพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ทัพเพเนมิ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระองค์ทรงคุณลักษณะหรือเครื่องหมายของความเป็นจักรพรรดิที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1) ทรงธรรม 2) ครองราชย์โดยธรรม 3) มีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต 4) ราชอาณาจักรมั่นคง โดยมีรัตน 7 ประการคือเครื่องหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย ก) จักรแก้ว แสนยานุภาพอันเป็นสัญลักษณ์ขององค์จักรพรรดิ ข) ช้างแก้ว เป็นพาหนะคู่บารมี ค) ม้าแก้ว เป็นพาหนะคู่บารมี ง) มณีแก้ว คือทรัพย์สินที่เป็นต้นทุนของจักรพรรดิที่มีขึ้นเกิดขึ้นด้วยพระบารมีที่ทรงประพตปฏิบัติด้วยพระองค์ จ) นางแก้ว หมายถึงมเหสีผู้ร่วมไปด้วยความมั่งคั่งทางกาย-วาจา-ใจ และสามารถพูดโน้มน้าวจิตใจผู้คนได้ เป็นเหมือนน้ำเย็นที่คอยดับความกระหายและฉลัดในการเจรจาความ ฉ) คหบดีแก้ว หมายถึงคหบดี พ่อค้า นายทุน ที่สร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และเสียภาษีให้กับรัฐเป็นผู้มั่งคั่งและสมบูรณ์แบบ ข) ปริณายกแก้ว เสนาอำมาตย์ที่มีความรู้ความสามารถสูงเป็นทหารคู่ใจคู่ราชย์บัลลังก์ได้

ทวิ ผลสมภพ ได้อธิบายรัตนทั้ง 7 ว่า จักรแก้ว มีลักษณะคล้ายวงล้อ มีกง มีดุม มีซี่หนึ่งพันซี่ เวลาถูกลมพัดจะบังเกิดเสียงดนตรีไพเราะชวนใจ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินผู้ครองราชสมบัติอยู่ในราชธานีจะได้เสวยความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่ขึ้น จักรแก้วจะปรากฏขึ้นทางทิศตะวันออกของราชธานี มีความสูงประมาณยอดไม้ มีแสงสว่างพวยพุ่งออกจากจักรแก้วประมาณหนึ่งโยชน์ โคจรมุ่งหน้าไปยังราชธานี ชาวเมืองเห็นจักรแก้วนั้นแล้วคิดว่าเป็นดวงจันทร์ดวงที่สองปรากฏ เพราะจักรแก้วจะปรากฏในวันขึ้น 15 ค่ำ เมื่อจักรแก้วโคจรถึงพระนคร จะเวียนรอบพระนคร 7 รอบแล้วหยุดอยู่ที่ด้านทิศเหนือของพระราชวังลอยอยู่สูงประมาณกำแพงเมือง (ทวิ ผลสมภพ, 2534 : 72-73) ช้างแก้ว เรียกว่าหัตถิรัตนจะเกิดขึ้นเป็นช้างคู่บุญของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นช้างมาจากตระกูลอุโบสถ มีร่างกายขาวปลอด คอและปากมีสีแดงอ่อน ๆ นมเล็บและปลายงวงมีสีแดงเข้ม สามารถเหาะไปในอากาศได้ พระเจ้าจักรพรรดิทรงใช้ช้างเผือกคู่บุญนี้ตรวจดูโลกได้ทั่วถึงภายในอาหารเช้า, ม้าแก้ว เรียกว่าอัสสรรัตน เป็นม้ามาจากตระกูลสินธพ มีนามว่า วลาหอกัศวราช ร่างกายขาวล้วน ศรีษะดำ เท้าแดง กลีบเท้าแดง มีผมเป็นพวงดุจหญ้าปล้อง มีฤทธิ์เหาะไปในอากาศได้ พระเจ้าจักรพรรดิทรงใช้อัศวราชตัวนี้ตรวจดูความเรียบร้อยของโลกได้ทั่วถึงภายในอาหารเช้า คือ เสด็จออกตอนเช้าตรู่เสร็จสิ้นการตรวจตราแล้วกลับมาเสวยพระกระยาหารเช้าได้ทัน, แก้วมณี เป็นแก้วประเภทแก้วไพฑูรย์เกิดเอง ยาว 4 ศอก 8 เหลี่ยม สุกใส แวววาว แสงสว่างของแก้วทำให้บริเวณภายในหนึ่งโยชน์มีแสงสว่างเหมือนกลางวัน, นางแก้ว เรียกว่าอิตถิรัตน เป็นสตรีรูปร่างงาม ขนวมอง ขนวมขม ผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ไม่สูง-ไม่ต่ำ-ไม่พอม-ไม่ดำ-ไม่ขาวเกินไป ไม่มีหญิงมนุษย์ใดเทียมเท่า แต่ไม่เสมอกับความงามของพวกทิพย์ ผิวกายละเอียดอ่อนเหมือนปุยขนุณ กายเปลี่ยนไปตามฤดูคือฤดูหน้ากายจะอบอุ่น ฤดูร้อนกายจะเย็น กลิ่นตัวหอมเหมือนกลิ่นจันทร์ กลิ่นปากเหมือนกลิ่นดอกบัว ทรงตื่นก่อนนอนที่หลังพระสวามี, ขุนคลังแก้ว เรียกว่าคหบดีรัตน เกิดมาเพื่อหาทรัพย์สมบัติให้พระเจ้าจักรพรรดิโดยมีตาทิพย์สามารถมองเห็นทรัพย์สมบัติที่ฝังอยู่ในที่ต่าง ๆ ทั่วแผ่นดินได้ และ ปริณายกแก้ว เรียกว่าปริณายกรัตน คือผู้ปกครองบ้านเมืองตามพระราชโองการ ท่านผู้นี้จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาชนแทนพระเจ้าจักรพรรดิโดยความเที่ยงธรรม เหมือนพระเจ้าจักรพรรดิ ประชาชนจะประสบความสุขกันทั่วหน้า (เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-75)

(3) รูปแบบการสืบทอดอำนาจทางการเมือง

การปกครองในจักรวรรดิสุตรมีความชัดเจนมาก ในเรื่องของรูปแบบการปกครองอย่าง สมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์เมื่อถึงเวลาต้องสละราชสมบัติ ในพระสูตรนี้ระบุว่าเมื่อจักรแก้ว เคลื่อนที่ไป นั่นก็เป็นสัญญาณที่พระเจ้าจักรพรรดิจะต้องหมดวาระการดำรงตำแหน่ง หรือหมดอายุขัย โดยเรียกพระราชโอรสองค์ใหญ่แล้วตรัสมอบให้เป็นแบบธรรมราชา ในพระสูตรระบุเอาไว้ว่า “ลำดับ นั้น ท้าวเธอรับสั่งเรียกพระกุมารผู้เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่มาตรัสว่า“ ลูกเอ๋ย ทราบว่าจักรแก้วอัน เป็นทิพย์ของพ่อถอยเคลื่อนจากที่ตั้งแล้ว ก็พ่อได้ยินมาว่า จักรแก้วอันเป็นทิพย์ของพระเจ้าจักรพรรดิ พระองค์ใดถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง ณ บัดนี้ พระเจ้าจักรพรรดิของพระองค์นั้นจะทรงพระชนม์อยู่ได้ไม่ นาน” กามทั้งหลายอันเป็นของมนุษย์พ่อก็ได้บริโภคแล้ว บัดนี้เป็นเวลาที่พ่อจะแสวงหากามทั้งหลาย อันเป็นทิพย์ มาเกิดลูกเอ๋ย ลูกจงปกครองแผ่นดินอันมีมหาสมุทรเป็นขอบเขตนี้ ส่วนพ่อจะโกนผมและ หวนดุนุ่งห่มผ้ากาสาหวัดร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต”

(4) พระราชสมบัติที่ไม่สามารถถ่ายโอนให้กันได้

แม้การปกครองจะเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราช อำนาจโอนจากพ่อสู่ลูก แต่กระนั้นรัตนทั้ง 7 ประการมิได้โอนมาด้วย การจะให้บังเกิดคงอยู่ต่อไปต้องสร้างเอง โดยคำแนะนำของกษัตริย์พระองค์ ก่อน

“ลูกเมื่อจักรแก้วอันเป็นทิพย์อันตรธานไปแล้ว เจ้าอย่าเสียใจและอย่าแสดงความเสียใจให้ปรากฏ เลย ด้วยว่าจักรแก้วอันเป็นทิพย์ หาใช่เป็นทรัพย์สมบัติที่เป็นมรดกสืบมาจากบิดาของเจ้าไม่ขอให้ลูก ประพฤติจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐเถิด ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีผลได้แล คือ เมื่อลูกประพฤติจักรวรรดิวัตร อันประเสริฐสูสานพระเศียรในวันอุโบสถ 15 คำ รักษาอุโบสถ ประทับอยู่ชั้นบนปราสาทหลังงาม จัก ปรากฏจักรแก้วอันเป็นทิพย์ซึ่งมีค่า 1,000 ซี มีกม มีคัม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง”

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าใจความสำคัญของพระสูตรนี้กล่าวถึงเรื่อง จักกวัตติวัตร ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของพระเจ้าจักรพรรดิมี 5 ประการ (ในบาลีมี 4 ประการเพราะท่านรวม ข้อ 1 กับ 2 เป็นข้อเดียวกัน แต่ในเอกสารฉบับนี้แยกข้อ 1 กับ 2 ออกจากกันจึงมี 5 ประการ) คือ 1) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือยึดถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎ กติกาที่ชอบธรรม เป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เคารพธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม และประพฤติ ธรรมด้วยตนเอง 2) ธรรมการักษา ให้ความคุ้มครองโดยธรรม คือจัดอำนาจการรักษาค้ำครองป้องกัน อันชอบธรรม แก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือคนภายใน ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการและคนต่างอาชีพ เช่นพ่อค้าและเกษตรกร ชาวนิคมนชนบทและชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม ตลอดจนสัตว์เท้าสัตว์ปีกอันควรสงวนพันธ์ทั้งหลาย 3) มาอธรรมการ ห้ามกั้นอาธรรม คือจัดการป้องกันแก้ไข มิให้การกระทำที่ไม่เป็นธรรม การเบียดเบียน ช่มเหง และความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อน เกิดมีขึ้นในบ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริต และนิยมธรรม รวมทั้งจัดวางระบบที่กันคนร้าย ให้ออกาสคนดี 4) ธนานุประทาน ปันทรัพย์แก่ชนผู้ ยากไร้ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน เช่น จัดราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินโดยสุจริต

5) สมณพราหมณ์ปรับปรุงฯ ไม่ขาดการสอบถามปรึกษา แสวงหาปัญญาและความดีงามยิ่งขึ้นไป โดยมีที่ปรึกษาที่ทรงวิชาการทรงคุณธรรม ผู้ประพடுத்தี ประพடுத்தชอบ ผู้ไม่ประมาทหมั่นมาที่จะช่วยให้เจริญปัญญาและกุศลธรรม หมั่นพบปะพระสงฆ์และนักปราชญ์ ไถ่ถามหาความรู้หาความดีงามหาความจริงสรุป

จากการศึกษาแนวคิดทางการเมืองในอัครคัมภีร์และจกัถวัตตีสูตฺร จะเห็นได้ว่าเนื้อหาหลักคำสอนในพระสุตฺรทั้ง 2 นี้ สะท้อนให้เห็นแนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่สำคัญคือการเกิดรัฐ ซึ่งรัฐในที่นี้หมายถึงเอกกลุ่มบุคคลที่มารวมตัวกัน ก่อตัวขึ้นเป็นรัฐตามรูปแบบของสังคม รูปแบบการดำเนินชีวิตในรัฐ รูปแบบการเมืองการปกครอง ซึ่งกล่าวถึงการได้มาซึ่งผู้ปกครองรัฐ อำนาจหน้าที่ของผู้ได้รับการเลือกตั้ง รวมถึงบทบาทที่สำคัญของผู้ได้รับการเลือกตั้งขึ้นเป็นผู้ปกครอง ในอัครคัมภีร์จึงเสมือนแสดงตัวหลักการการปกครองในทางรัฐศาสตร์ ส่วนในจกัถวัตตีสูตฺร กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมือง หากจัดการระบบเศรษฐกิจให้ดี ย่อมส่งผลดีต่อการเมืองการปกครอง ผู้ปกครองที่ดีจะต้องเป็นธรรมราชาจักรพรรดิ คือเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่ทรงใช้หลักธรรมเป็นแกนกลางสำคัญในการปกครองประเทศ เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของคนในประเทศอย่างทั่วถึงกัน ทั้งสองสุตฺรนี้จึงมีความสัมพันธ์กัน ในแง่ที่เป็นภาคหลักการ (อัครคัมภีร์) และภาคปฏิบัติการ (จกัถวัตตีสูตฺร)

เอกสารอ้างอิง

ทวี ผลสมภพ. (2534). ปัญหาปรัชญาในการเมืองของโลกตะวันออก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). (2550). ศัพทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์จำกัด.

สิริภพ เหล่าลาภะ. (2545). พุทธศาสตร์การเมือง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก.

อานนท์ อภากริม. (2545). รัฐศาสตร์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.